

**Ж.БАЛАСАГЫН АТЫНДАГЫ КУУДА КЫРГЫЗ ТИЛИН «КЫРГЫЗТЕСТ»
СИСТЕМАСЫ МЕНЕН ОКУТУУ ЖАНА ДИСТАНТТЫК «ОНЛАЙН»
ФОРМАТТАГЫ БИЛИМ БЕРҮҮНҮН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ**

**ОБУЧЕНИЕ КЫРГЫЗСКОГО ЯЗЫКА В КНУ ИМ.Ж.БАЛАСАГЫНА ПО
СИСТЕМЕ КЫРГЫЗТЕСТ И ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ В ОНЛАЙН ФОРМАТЕ**

**LEARNING KYRGYZ AT THE KNU BY I.J. BALASAGYN ON THE KYRGYZ TEST
SYSTEM AND THE PECULIARITIES OF ONLINE LEARNING**

Аннотациясы: Аталган макалада - кыргыз тилин окутууда тил билүү денгээлдери боюнча Кыргызтест эл аралык стандарттарын Ж.Баласагын атындагы КУУда жайылтуу жөнүндө жана европалык шкала менен баалоо системасын колдонуу тууралуу баяндалат. Андан тышкары “онлайн” форматта окутуунун өзгөчөлүктөрү (оң жана терс) жактары жөнүндө тажрыйбадан алынган кеңири маалымат берилет.

Аннотация: В данной статье говорится о современном подходе к обучению кыргызского языка в КНУ им.Ж. Баласагына, с использованием европейской шкалы обучения и системы Кыргызтест. Также подробно описывается и анализируется ситуация обучения в “онлайн” формате за период пандемии. Приводятся статистические данные и анализ преимуществ и недостатков онлайн обучения.

Abstract: This article discusses the modern approach to learning Kyrgyz at the KNU by I.Y. Balasagyna, using the European curriculum and the Kyrgyz test system.

Негизги сөздөр: лексикалык минимум; грамматикалык минимум; мамлекеттик тилди өнүктүрүү боюнча концепция; өнүгүү стратегиясы; тил денгээлдери; европалык шкала; сөздүктөр; Кыргызтест; элементардык; ортоңку; базалык; жогорку денгээлдер; субтест; коммуникативдик ыкмалар; онлайн формат; өзгөчөлүктөр; статистикалык маалымат; байкоо; кырдаал; угуу; сүйлөө; окуу; жазуу; коммуникативдик компетенциялар; көп тилдүү чөйрө.

Ключевые слова: лексический минимум; грамматический минимум; концепция развития государственного языка; стратегия развития; уровни преподавания языка; европейская шкала; Кыргызтест; элементарный; базовый; средний; высокий уровни; субтесты; коммуникативные методы; онлайн формат обучения; особенности обучения; статистические данные; наблюдения; аудирование; говорение; чтение; письмо; коммуникативные компетенции; полиязычная среда.

Keywords: Lexical minimum; grammatical minimum; concept of development of the state language; development strategy; levels of language teaching; European scale; Kyrgyz test; elementary; basic; middle; high levels; subtests; communication methods; online learning format;

training features; statistics; observations; auditing; speaking; reading; writing; communicative competences; poly stual environment.

КРдин билим берүү тармактарында “Болон” системасына толук өтүү жана Европалык стандарттарга жооп бере турган программалар, долбоорлор жана ар кандай расмий документтер иштелип чыкты.

Андыктан мамлекеттик тил жаатында да өзөктүү өзгөрүүлөр болууда. КРдин мамлекеттик тилди жана тил саясатын өркүндөтүү боюнча 2014-2020 жылдарга карата Улуттук программа иштелип чыккан жана Кыргыз республикасынын ар бир жараны - бала бакчадан, мектептен баштап, ЖОЖдорго чейин, Европалык стандарттарга жооп берген, тил билүү денгээлдери боюнча тилди үйрөнүп, тил каражаттар системасын түшүнүү абзел.

Тил каражаттар системасында – лексика эң негизги, керектүү тил үйрөтүүдөгү компоненттин бири болуп эсептелет жана Угуу (адирование) Сүйлөө(говорение), Окуу (чтение) Жазуу(письмо) багытында речти өркүндөтүүдө негизги элементтердин бири болуп эсептелет. Тилди мыкты өздөштүрүү үчүн- тилди үйрөнүү гана максатты көздөбөстөн, аны өнүктүрүү жана баалоо системасын аныктоо зарыл.

Биздин өлкөдө мамлекеттик тилди билүү денгээлин аныктоо максатында Кыргызтест системасы иштелип жайылууда.

Аталган Кыргызтест системасы – тилди үйрөтүү эл аралык тажрыйбаларга таянып, үйрөнүчүлөрдүн негизги коммуникативдик компетенцияларын өркүндөтүүгө жана баалоого көздөлөт. Аталган система Кыргыз республикасындагы жарандардын, башка улуттагы элдердин жана чет өлкөлүктөрдүн кыргыз тилин билүү денгээлин жана башка тилди колдонуу компетенттүүлүгүн аныктайт.

Көп жылдар бою кыргыз тилинин окутуучулары кыргыз тилин формалдык грамматиканы үйрөтүү түрүндө гана окутуп келген болчу, тил үйрөнүчүлөр көбүнчө эрежелерди жаттап, бирок сүйлөө речин, сөз байлыгын өнүктүрө албай келген.

КРдин Мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана өркүндөтүү боюнча 2014-2020-жылынын Улуттук программанын жана КЫРГЫЗТЕСТ тарабынан мамлекеттик тилди билүү

денгээлине коюлган талаптардын негизинде, кыргыз тили боюнча - сөздөрдүн жана сөз айкаштардын минималдык жыштыгы сунушталып, ар бир тил билүү денгээлдери көп тилдүү чөйрөгө багытталып киргизилген.

Алар: А1элементардык; А2базалык; В1ортоңку; В2 ортодон жогору; С1жогору деген денгээлдерди түзөт.

Аталган Минимум – кыргыз тилин өз алдынча үйрөнүүгө сунушталган жана тил билүү денгээлин аныктоого багытталган. Сунушталган минимум – дүйнөлүк жана Европалык стандарттарына, тил билүү денгээлдер шкаласына жана принциптерине негизделип түзүлгөн.

Андан тышкары, европалык чет тилдерди үйрөтүү стандарттарына негизделип, Кыргыз республикасынын коомдук-социалдык өзгөчөлүктөрдү эске алуу менен түзүлгөн.

*Элементардык А1 денгээлде 900сөз бирдигин жана негизги этикеттик сөз айкаштарын билүү зарыл жана бул денгээлдге төмөнкүдөй тилдик жана кептик көндүмдөр ишке ашырылат:

- лексиканы жана грамматиканы колдоно билүү;
- чакан көлөмдөгү текстти же билдирүүнү окуп, жалпы маанисин түшүнө билүү;
- чакан көлөмдөгү так жана жай айтылган же окулган аудиотексттин же билдирүүнүн жалпы маанисин түшүнө билүү;
- кыргыз тилинин адабий ченемдерин сактоо менен өзүнүн оюн оозеки жана жазуу түрүндө билдире алуу.

*Базалык: А2 денгээлде -1300 активдүү сөз бирдиги жана негизги этикеттик сөз айкаштарын камтыган лексикалык минимум болуш керек:

- лексиканы жана грамматиканы колдоно билүү;
- чакан көлөмдөгү айтылган же окулган аудиотексттин же билдирүүнүн жалпы маанисин түшүнө билүү;
- кыргыз тилинин адабий ченемдерин сактоо менен өзүнүн оюн оозеки жана жазуу түрүндө билдире алуу;

*Орто: В1денгээлде студенттер жана жалпы тил үйрөнүүчүлөр 3000активдүү сөз бирдигин жана негизги этикеттик сөз айкаштарын камтыйт:

- лексиканы жана грамматиканы колдоно билүү;
- ушул деңгээлге ылайык келген текстти же билдирүүокуп, негизги мааниси түшүнө билүү;
- чакан көлөмдө так жана жай айтылган же окулган аудиотексттин же билдирүүнүн негизги маанисин түшүнө билүү;
- кыргыз тилинин адабий ченемдерин сактоо менен өзүнүн оюн расмий жана расмий эмес стилде оозеки жана жазуу түрүндө билдире алуу.

Ортодон жогору: В2 дээңгелге жараша төмөнкүдөй тилдик жана кептик көндүмдөришке ашырылат:

- лексиканы жана грамматиканы колдоно билүү;
- түрдүү жанрдагы текстти же билдирүүнү окуп, негизги жана көмүскөдө берилген (имплициттик) маалыматты түшүнө билүү;
- чакан көлөмдө айтылган же окулган аудиотексттин негизги маанисин түшүнө билүү;
- кыргыз тилинин адабий ченемдерин сактоо менен өзүнүн оюн расмий стилде оозеки жана жазуу түрүндө билдире алуу.

Ортодон жогоруу дэнгээлде сүйлөгөн адамдын өзүнүн иш чөйрөсүнө жана кырдаалга жараша таасир этүүчү мүнөздөгү кайрылуулар.

Ортодон жогоруу денгээл В2 – 6000 активдүү сөз бирдигин жана этикеттик сөз айкаштарын камтыйт.

-Ал эми жогорку: С1 деңгээл 9000 активдүү сөз бирдигин жана этикеттик сөз айкаштарын камтып, жогорку денгээлге жараша төмөнкүдөй тилдик жана кептик көндүмдөрдү камтыйт:

-лексиканы жана грамматиканы колдоно билүү;

-түрдүү жанрдагы колөмдүү текстти окуп, негизги жана комүскөдө берилген (имплициттик) маалыматты түшүнө билүү;

-табигый ылдамдыкта айтылган оозеки кепти түшүнө билүү;

-кыргыз тилинин адабий ченемдерин сактоо менен өзүнүн оюн расмий жана расмий эмес оозеки жана жазуу түрүндө билдире алуу.

-жогорку денгээлде сүйлөгөн адам өзүнүн иш чөйрөсүнө жана кырдаалга жараша, оозеки же жазуу жүзүндө таасир этүүчү мүнөздөгү кайрылуулар менен эл алдында даярдыгы жок сүйлөй билүүсү ишке ашырылат.

Демек, ЖОЖдордун окутуучулары мамлекеттик тил боюнча европалык шкала принциптерине таянып тил үйрөтүүдө Кыргыз тест системасынын жөнөкөйдөн - жогорку денгээлге чейин тил билүү системасын колдонуп, ар бир топту көп тилдүү чөйрөдө (полиязычная среда) окутуу принциптерине таяныш керек.

Албетте –денгээлдер боюнча окутууда – лексикалык минимудардын түзүлүшүнө жана активдүү сөздүктү системалоого кылдаат көңүл буруп, жазуу жана кеп речин анализдөө зарыл.

Буга байланыштуу – тил үйрөнүп жаткан жарандар, студенттер, кайсы денгээлде үйрөнбөсүн, эң негизгиси:

1) коммуникативдик принциптерге ээ болуп, тилдик каражаттарды туура колдонушу зарыл;

2) Алар логикалык ой жүгүртүп, сөздөрдү, сөз айкаштарды группаларга бириктирип, тема жана тематика боюнча бөлүшү абзел;

3) Тилди үйрөнүп жаткандар, ар- бир тилдик каражаттарды түшүнүп, туура колдонууга мүмкүнчүлүгүн жумшаш керек;

4) Өздөрүнүн оюн – так жана кысылбастан билдириш керек;

5) Тиешелүү иш кагаздарды жаза билүүгө шарт.

2020-жылдын март айынан баштап дүйнө жүзүнө пандемия келгенине байланыштуу, Кыргызстанда да башка өлкөлөргө окшоп билим алуу форматы өзгөрүп – онлайн формат окутуусуна өттүк.

Албетте, мындай окутууга жалпы билим берүү системасы даяр болгон эмес, андыктан, бул процессте көп кызыктуу фактылар жана мүчүлүштүктөр кездешти.

Мисалы, кыргыз тили практикалык курсун берип жатып, мындай кызыктуу көрүнүштөрдү байкоого болот:

Онлайн сабак берүүнүн өзгөчөлүктөрү

- Канчалык өкүнүчтүү болбосун, бирок мыкты онлайн окутуунун натыйжалуулугу жагынан кадимки аудиториядагы окутууга жетпейт. Окумуштуулардын изилдөөлөрүнө таянсак, онлайн курстарда окугандардын 15% гана сабакты иликтөөдө окуу менен алектенишет жана аны жогорулата алышат.
- 85% болсо көнүл бурууну жоготушат, алардын сабакка кызыгуусу жана катышуусу бара-бара төмөндөйт.

Жогорку окуу жайда эмгектенген окутуучу жана окумуштуу катары өзүмдүн тажрыйбамда мен дагы онлайн программаларды, платформаларды колдонуп жүргөм жана мурунку шарттарда булар менен көйгөйлөр болгон эмес.

Ал эми азыркы пандемия убагында эң маанилүү проблема – начар интернет байланышы. Бул маселе, сөзсүз айрым студенттерге шылтоо болду деп ойлойм, анткени алар интернет начар деп коюп, окутуу аймактан жоголуп кетет. Бирок, андайлар менин практикамда көп эмес.

Онлайн форматта окутууда сөзсүз:

студенттердин жана алардын ата-энелеринин реакциясы

окутуучунун мүмкүнчүлүктөрү, билими, сабак берүү денгээли

техникалык шарттары жана компьютерди (программаны) өздөштүрүүсү

дистанттык же аралык окутуунунун методикасын, ыкмаларын колдоно билүү

зарылдыгы (анткени аудиторияда окутуу менен арадан окутуу таптакыр башка)

моралдык жана психологиялык даярдык.

окутуучунун жеке жоопкерчилиги жана эмгекчилдиги эске алынуусу зарыл.

Бирок, онлайн форматта окутууда, жогоруда айтылгандын баарын эске алуу менен төмөнкүлөрдү байкаса болот:

Онлайн режимде сабак өтүүнүн башка кыйынчылыктары жана өзгөчөлүктөрү

1. студенттердин жана алардын ата-энелеринин реакциясы
2. окутуучунун мүмкүнчүлүктөрү, билими, сабак берүү денгээли
3. техникалык шарттары жана компьютерди (программаны) өздөштүрүүсү
4. дистанттык же аралык окутуунунун методикасын, ыкмаларын колдоно билүү зарылдыгы (анткени аудиторияда окутуу менен арадан окутуу таптакыр башка)
5. моралдык жана психологиялык даярдык.
6. окутуучунун жеке жоопкерчилиги жана эмгекчилдиги.

Жыйынтыктап айтканда – онлайн режимде окутууда оң жана терс жактары да байкалды:

Жакшы жактары – окутуучу үйдөн чыкпай сабак өтөт, жолго убакыт коротпойт, техника каражаттарын өздөштүрүүнү үйрөнөт, сабакка көп убакыт бөлүп, жооптуу даярданат.

Терс жактары – окутуучу менен студенттин ортосундагы жакын, жандуу мамиле жок, убакыттын тардыгына байланыштуу мугалим ар бир студентти сурай албайт жана үй тапшырманы жакшы текшере албайт.

Балдардын сабакка болгон мамилеси өзгөрөт, анткени алар үйдө өздөрүн бош алып жүрөт. (уйкусу келип турат, төшөктө жатат, ата-энеси тоскоол түзөт ж.б)

Айрым студенттердин үйүнө ыңгайлуу шарттары жана компьютери жок.

Эң негизгиси коммуникативдик компетенцияларды жакшы аткара албай, тилди үйрөнүүдө кыйналат.

Бирок, ошого карабастан:

Колдонулган адабияттар:

1. И.Абдувалиев, Т.Садыков. Азыркы кыргыз тили. Бишкек-1997.
2. К.Д.Дабаев. Обучение кыргызскому языку в русско-язычной школе. Бишкек-2000.
3. Б.Б. Топоева-Ставицкая Мамлекеттик тилди билүү денгээлине коюлган талаптар, Бишкек-2017.
4. Г.К.Осмоналиева: Кыргызский язык, методические указания для студентов филологических факультетов. Бишкек-2007.
5. Г.К.Осмоналиева: Кыргыз тили боюнча тесттердин жыйнагы. Бишкек., Ж.Баласагын атындагы КУУ - 2017.
6. КРдин 2014-2020 жылдын мамлекеттик тилди өркүндөтүү жана өнүктүрүү боюнча улуттук программасы.
7. КР.Өкмөтүнүн 2017-жылдын, 21-ноябрындагы № 757 токтому.
8. www.kygyztest.gov.kg.